

Aleksandra ROMANOWSKA ¹

ROSYJSKIE WPŁYWY W NIEMCZECH

Słowa kluczowe: *Rosyjskie wpływy w Niemczech, Niemcy, RFN, Bundestag, Rosja, FR, Kreml, Unia Europejska, Merkel, Putin, destabilizacja, rosyjska ingerencja, rosyjska mniejszość w Niemczech, rosyjska imigracja do Niemiec, Rosjanie w Niemczech, późni przesiedleńcy, rosyjskojęzyczna społeczność, CDU, AfD, Alexander Gauland, Frauke Petry, rosyjskie środki masowego przekazu, kremlowskie media, ośrodki rosyjskiej sztuki walki i samoobrony „Systema”, Michaił Riabko, Władimir Wasiljew, GRU, BND*

STRESZCZENIE

Aktualnie w rosyjskich działaniach mających na celu wpływ na politykę Zachodu pojawiły się trzy nowe aspekty. Po pierwsze, są one skierowane nie tylko na peryferia Europy czy na poszczególne narody, takie jak Niemcy czy Polska, lecz także na destabilizację (od wewnątrz) całego projektu Unii Europejskiej (UE). Po drugie, zarówno zamaskowane, jak i jawne „aktywne środki” działania rosyjskiego państwa, są znacznie bardziej różnorodne, realizowane na większą skalę i bardziej zaawansowane technologicznie; nieustannie dopasowują się do zmieniającej się sytuacji. Po trzecie, uderzając jednocześnie w Europę i Stany Zjednoczone (USA), ingerencja Rosji zdaje się być skierowana na podważenie podstawowych wartości Zachodu. Celem tej strategii jest zakwestionowanie spójności i skuteczności Zachodu jako normatywnej siły utrzymującej porządek globalny oparty na uniwersalnych zasadach, a nie na sile. Dla Rosji, wpływy w Niemczech są priorytetem: osłabiając ten kraj, Rosja może skutecznie rozbijać UE jako instytucję oraz jedność państw europejskich, a także starać się zerwać transatlantycką więź między Unią a Stanami Zjednoczonymi. Rosyjskie służby wywiadowcze są aktywne od wielu lat, z dużą intensywnością działają przeciwko niemieckim interesom zarówno w ich kraju, jak i w Rosji, i nie ma powodu, by zakładać, że ich działalność szpiegowska zmniejszy się w przewidywalnej przyszłości. Niemcy prowadzą negocjacje z Rosją i Ukrainą w ramach procesu mińskiego, a także organizują i podtrzymują europejski konsensus w sprawie sankcji wobec Rosji. Działania te sprawiają, że Berlin jest główną przeszkodą dla Rosji w realizacji jej interesów w Europie i na Ukrainie. Temat ten był dostrzegany przez niemieckie think tanki i media przez ostatnie cztery lata – zbiegł się z aneksją Krymu i początkiem wzmoczonej rosyjskiej aktywności, realizowanej

¹ Wydział Bezpieczeństwa Narodowego Akademii Sztuki Wojennej.

na dużą skalę w niemieckich mediach społecznościowych. Przedmiotem analiz stały się również różne aspekty organizacji życia mniejszości rosyjskiej w Niemczech.

Kurs na destabilizację

Aktualnie w rosyjskich działaniach pojawiły się nowe aspekty. Pierwszy, to kierunek oddziaływania skierowany nie tylko na peryferia Europy czy na poszczególne kraje, w celu destabilizacji (od wewnątrz) integracji Unii Europejskiej (UE). Drugi, to zarówno zamaskowane, jak i jawne „aktywne środki” działania rosyjskiego państwa, są znacznie bardziej różnorodne, realizowane z większym rozmachem i bardziej zaawansowane technologicznie; nieustannie dopasowując się do aktualnie panującej sytuacji międzynarodowej. Po trzecie, negując politykę Europy i Stanów Zjednoczonych, ingerencja zdaje się być skierowana na podważenie podstawowych wartości Zachodu.

Celem takiego działania jest zakwestionowanie spójności i skuteczności Zachodu jako normatywnej siły utrzymującej porządek globalny oparty na uniwersalnych zasadach, a nie na sile. Odbiorcami przekazu kreowanego przez Federację Rosyjską (FR) są nie tylko władze i społeczeństwa Zachodu, lecz także mieszkańcy Rosji. Ci ostatni mają się przekonać, że Europa i USA nie są dla niej alternatywą. Życie w Rosji może nie jest doskonałe, lecz stabilne ekonomicznie i pozbawione obyczajowych zagrożeń, charakterystycznych dla „upadających moralnie” zachodnich społeczeństw. W tak przedstawianej sytuacji na zachodzie Europy, obiektem na którym Rosja skupia główny wysiłek są Niemcy.

Pytanie o sposób reakcji na podejmowane przez Rosję próby wpływu na politykę Zachodu stało się jednym z najważniejszych wyzwań politycznych obecnego okresu.

Działania dążące do wykrycia, oceny i przeciwdziałania wszelkim ingerencjom powinny uświadomić jakie strategiczne cele stara się realizować dzisiejsza Rosja.

Berlin obecnie „przewodzi” Europie, kreując tym samym także stosunki z Rosją. W ostatnich latach w Europie odbyło się wiele kluczowych głosowań: włoskie referendum konstytucyjne – 4 grudnia 2016 roku, wybory w Holandii – 15 marca 2017 roku, we Francji wybory prezydenckie (dwie tury) 23 kwietnia i 7 maja 2017 roku oraz parlamentarne (dwie tury) 11 i 18 czerwca 2017 roku, brytyjskie referendum w sprawie wyjścia z UE 8 czerwca 2017 roku. Prawdopodobnie jednak żadne z nich nie niosły takich konsekwencji dla przyszłości Europy, jak wybory federalne w Niemczech 24 września 2017 roku, w których kanclerz Republiki Federalnej Niemiec (RFN) Angela Merkel starała się o czwartą kaden-

cję. Niezależnie od zwycięstwa w wyborach prezydenckich we Francji Emmanuela Macrona, polityka zdecydowanie proeuropejskiego, lidera z charyzmą (jednocześnie sprzyjającego Merkel), Niemcy pozostają główną potęgą gospodarczą i, pod pewnymi względami, punktem ciężkości władzy na kontynencie.

Antagonizm Rosji wobec Niemiec jest stosunkowo niedawnym zjawiskiem. Oba kraje łączą nie tylko odwieczne, głębokie i silne relacje, siatki wzajemnych interesów i powiązań, lecz także spuścizna totalitaryzmów XX wieku, w tym niemieckie poczucie winy za okrucieństwa II wojny światowej.

W latach 1989–1990 naród niemiecki i ówczesny kanclerz Helmut Kohl mieli powód do wdzięczności za śmiałą decyzję prezydenta Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR) Michaiła Gorbaczowa, związaną z wycofaniem poparcia dla reżimu wschodnioniemieckiego, i wyrażenie zgody na zjednoczenie podzielonych Niemiec, a także pokojowego wycofania wojsk radzieckich z terytorium Niemieckiej Republiki Demokratycznej (NRD). Rok później upadek ZSRR i rozwiązanie Układu Warszawskiego uruchomiły łańcuch wydarzeń, które doprowadziły do rozszerzenia NATO i UE. Oznaczały one ogromny wzrost dobrobytu i bezpieczeństwa dla całej Europy.

Przez następne dwie dekady Niemcy postrzegano na Kremlu jako partnera w modernizacji gospodarki, szczególnie przez niemiecki eksport i inwestycje w przemyśle, a także jako strategiczny „przyczółek” w Europie. Działo się tak nie tylko dlatego, że Niemcy importowały około jednej trzeciej części ropy i gazu z Rosji, lecz przede wszystkim dlatego, że chciały mieć w Rosji sojusznika i miały nadzieję, że doprowadzi to do transformacji podobnej do tej, którą przeszła Europa Wschodnia.

Niemieckie „partnerstwo dla modernizacji” z Rosją opierało się na dwóch założeniach. Po pierwsze, integracja gospodarcza byłaby nieodwracalna, a po drugie – doprowadziłaby do stopniowej transformacji politycznej, która zbliżyłaby Rosję do wartości europejskich. Jeśli integracja gospodarcza okazała się kierunkiem modernizacji gospodarki, to reforma polityczna pozostała abstrakcją.

Kiedy Dmitrij Miedwiediew jako prezydent FR w przemówieniu z 5 czerwca 2008 roku w stolicy Niemiec zaapelował o „nową europejską architekturę bezpieczeństwa”, dla wysokich rangą niemieckich polityków stało się jasne, że Moskwa wciąż ma nadzieję, iż NATO przestanie funkcjonować i uda się wyeliminować USA z polityki europejskiej. W sierpniu tego samego roku większość niemieckich polityków winą za rosyjsko-gruzińską wojnę prędzej obarczyło prezydenta Gruzji, Michiła Saakaszwiliego, niż Kreml. Niemniej jednak Niemcy byli głęboko zaniepokojeni działaniami Rosji i jej rosnącym antagonizmem zarówno wobec NATO, jak i UE. Od tego czasu stosunki Berlina z Moskwą ulegały pogorszeniu.

W latach 2008–2014 wiele wydarzeń skłoniło Niemcy do pełnienia roli „niechętnego hegemonu”² w Europie. Globalny kryzys finansowy, który szybko stał się kryzysem strefy euro, zaostriżył już istniejący w Europie podział ekonomiczny *północ-południe* i doprowadził do powstania partii i ruchów populistycznych na całym kontynencie. Konkurencja systemowa między UE a Rosją we wschodnim sąsiedztwie Europy stała się coraz bardziej widoczna.

W Afryce Północnej i na Bliskim Wschodzie narastały napięcia po interwencji w Libii i krótkotrwałej „arabskiej wiosnie”. Ponadto administracja amerykańska, ogłaszająca redukcję wojskową w Europie i „zwrot w stronę Azji”, francuska analiza wewnętrznych procesów społecznych i nadciągające widmo Brexitu również przyczyniły się do uznania w Berlinie, że projekt europejski jest zagrożony i że Niemcy jako obecny lider Europy, będą musiały sprostać wyzwaniu, jakim jest jego utrzymanie.

Na Konferencji Bezpieczeństwa w Monachium w styczniu 2014 roku prezydent Niemiec Joachim Gauck wezwał do bardziej odpowiedzialnej i skierowanej w przyszłość niemieckiej polityki zagranicznej. W związku z decyzją Niemiec o stawieniu czoła wyzwaniu przywództwa, niezbędne jest zrozumienie ich roli w kryzysie na Ukrainie, który zintensyfikował relacje Berlina z Moskwą.

Aneksja Krymu, interwencja wojskowa na wschodzie Ukrainy, zestrzelenie samolotu malezyjskich linii lotniczych MH-17 oraz ciągłe wspieranie Moskwy najemników w Donbasie, a także prowadzona kampania kłamstw, przemocy i agresywnej propagandy sprawiły, że niemieccy politycy zdali sobie sprawę, iż ich oferty deeskalacji nie zostały odwzajemnione. Doszli zatem do wniosku, że stoją przed rosyjską polityką opartą na konfrontacji, a nie na współpracy. Kanclerz, a także jej były i obecny ministrowie spraw zagranicznych Frank-Walter Steinmeier i Sigmar Gabriel, ogłosili, że „strategiczne partnerstwo” z Rosją dobiegło końca.

Niemcy prowadzą negocjacje z Rosją i Ukrainą w ramach procesu mińskiego, a także organizują i podtrzymują europejski konsensus w sprawie sankcji wobec niej. Działania te sprawiają, że Berlin jest główną przeszkodą dla Rosji w realizacji jej interesów w Europie i na Ukrainie³.

² D. Priest, M. Birnbaum, *Europe has been working to expose Russian meddling for years*, Washington Post, 26.06.2017; https://www.washingtonpost.com/world/europe/europe-has-been-working-to-expose-russian-meddling-for-years/2017/06/25/e42dcece-4a09-11e7-9669-250d0b15f83b_story.html?utm_term=.e59c8f9c8656 [dostęp: 4.03.2018].

³ S. Meister, *Germany: interdependence as vulnerability*, [w:] Atlantic Council, *The Kremlin's Trojan Horses*, s. 12, listopad 2016; <http://www.atlanticcouncil.org/publications/reports/kremlin-trojan-horses> [dostęp: 4.03.2018].

A. Merkel jest również jednym z niewielu zachodnich przywódców, którzy potrafią bez tłumacza zrozumieć Putina i mówić do niego w jego własnym języku, rosyjskim – robi to spokojnie i bez lęku. Dla Putina upokorzenie Merkel byłoby zwycięstwem nad całą Europą i Zachodem. Stąd kanclerz i Niemcy są dziś przedmiotem szczególnej wrogości Kremła.

Rosyjska ingerencja w wewnętrzne sprawy Niemiec będzie więc kontynuowana. Podzielone Niemcy były platformą startową dla szpiegostwa, propagandy i innych rodzajów operacji inwazyjnych podczas zimnej wojny; nie skończyło się to wraz z upadkiem muru berlińskiego.

Niemieccy eksperci wskazują na powrót Putina na Kreml w 2012 roku jako początek znacznie bardziej systematycznych przygotowań do działań interwencyjnych skierowanych na Europę, z wyraźną intensyfikacją po decyzji Niemiec o wspieraniu wysiłków Ukrainy na rzecz przyłączenia się do UE. Zgodnie z raportem krajowego wywiadu, opublikowanym przez niemieckie ministerstwo spraw wewnętrznych (nadzoruje on Federalną Służbę Wywiadowczą, niem. *Bundesnachrichtendienst* – BND i Urząd Ochrony Konstytucji, niem. *Bundesamt für Verfassungsschutz* – BfV) z 2015 roku, Rosjanie systematycznie zwiększają swoje wysiłki na rzecz wpływu na niemieckie władze. Kierownik BND Bruno Kahl⁴ i szef federalnego wywiadu BfV Hans-Georg Maaßen wielokrotnie potwierdzali, że ich agencje obserwują zjawisko rosyjskiej ingerencji⁵. Wspomniany wcześniej raport na temat krajowych informacji wywiadowczych w rozdziale dotyczącym rosyjskich wpływów, oprócz szpiegostwa o „wysokim poziomie organizacyjnym i finansowym”, wskazuje, iż rosyjskie służby „usiłują zainicjować wpływ na decyzje władz i na opinię publiczną w Niemczech”⁶. Rosyjskie służby wywiadowcze są aktywne od wielu lat, z dużą intensywnością działają przeciwko niemieckim interesom zarówno w Niemczech, jak i w Rosji, i nie ma powodu, by zakładać, że ich działalność szpiegowska zmniejszy się w przewidywalnej przyszłości⁷.

Niemcy są zaniepokojeni rosyjską ingerencją. Starsi niemieccy obywatele są wyraźnie bardziej skłonni niż większość europejskich rówieśników do dostrzegania cyberprzestępstw i innych form zaangażowania się Rosji. A. Merkel nie tylko

⁴ *Russia hackers: German spy chief Kahl warns of election disruption*, BBC News, 29.11.2016; <http://www.bbc.com/news/world-europe-38142968> [dostęp: 4.03.2018].

⁵ A. Shalal, *Cyber Risk: Germany challenges Russia over alleged cyberattacks*, Reuters, 4.05.2017; <https://www.reuters.com/article/us-germany-security-cyber-russia/germany-challenges-russia-over-alleged-cyberattacks-idUSKBN1801CA> [dostęp: 4.03.2018].

⁶ Bundesministerium des Inneren/German Interior Ministry, *Verfassungsschutzbericht 2015*, s. 254.

⁷ *Ibidem*, s. 256–257.

publicznie przyznała, że niemiecki rząd jest zaniepokojony rosyjską aktywnością w tym zakresie, i stosowanymi środkami, lecz także poruszyła tę kwestię podczas spotkania z Putinem w Soczi w 2017 roku⁸.

„Rosyjska” imigracja

W historii można odnotować trzy fale rosyjskiej imigracji do Niemiec. Pierwsza, określana jako „biała emigracja”, miała miejsce po rewolucji październikowej i przypadła na lata wojny domowej 1918-1922, kiedy ponad trzy miliony Rosjan opuściło swój kraj. Pierwsze krzyże na rosyjskim cmentarzu niedaleko Berlina emigranci z Rosji zaczęli stawiać około 1925 roku. Druga fala wiązała się z wybuchem II wojny światowej i możliwością opuszczenia ZSRR przez etnicznych Niemców, asekurowaną przez wojska niemieckie w latach 1943–1945. Trzecia dotyczyła również głównie etnicznych Niemców – rozpoczęła się pod koniec lat 80. XX wieku i, z różnym natężeniem, trwa do dziś. Każda z fal rosyjskiej emigracji stanowiła odrębne zjawisko tworzące własną kulturę.

W tym kontekście najbardziej interesująca jest ostatnia fala rosyjskiej emigracji, która spowodowała pojawienie się grupy określanej jako „Rosjanie w Niemczech” lub „rosyjscy Niemcy”. W przypadku fali pierwszej i drugiej, ich przedstawiciele już dawno zasymilowali się z kulturą niemiecką. Większość „Rosjan” w Niemczech to etniczni Niemcy z Rosji oraz Kazachstanu i państw Azji Centralnej, dokąd zostali deportowani w 1941 roku z nad Wołgi, krajów bałtyckich i Ukrainy. Z trzecią falą rosyjskiej emigracji do Niemiec, zwłaszcza po zjednoczeniu, trafiło także wielu Żydów z byłych republik radzieckich⁹. Więzią łączącą ich z rosyjskimi Niemcami była znajomość języka rosyjskiego.

Z rezultatów ostatniego spisu ludności 2013 roku, przeprowadzonego po raz pierwszy od zjednoczenia kraju w 1990 roku, wynika, że w Niemczech mieszka około 80,2 mln osób – o blisko 1,6 mln mniej, niż dotychczas podawano. Niemal co piąty mieszkaniec (15 mln) pochodzi z rodziny imigranckiej. Wielu z nich posiada jednak obywatelstwo niemieckie. Cudzoziemców jest 6,2 mln, co stanowi 7,7 proc.

⁸ D. Janjelic, *Chancellor Merkel faces President Putin in tense Sochi press conference*, Deutsche Welle, 2.05.2017; <http://www.dw.com/en/chancellor-merkel-faces-president-putin-in-tense-sochi-press-conference/a-38664126> [dostęp: 4.03.2018].

⁹ W. Majster, *Существует ли «Русская Германия»? Сколько русских в Германии и кто они?*, LiveInternet, 7.02.2011; <http://www.liveinternet.ru/users/3317942/post150554725> [dostęp: 4.03.2018].

ludności kraju. W tej grupie nie mający obywatelstwa przybysze z Rosji stanowią 8,7 proc., z Kazachstanu – 8,2 proc.¹⁰.

Obecnie w Niemczech mieszka ponad cztery miliony rosyjskojęzycznych obywateli. Wielu z nich posiada również rosyjskie paszporty – dokładnie nie wiadomo ilu, ale jest to na pewno znaczna grupa¹¹.

Jeszcze trudniejszą do oszacowania jest liczba osób mających dwa lub więcej miejsc zamieszkania, przebywających w ciągłym ruchu wahadłowym między Moskwą, Petersburgiem, a Berlinem czy Monachium. Widoczny jest również jeszcze jeden trend: wielu Rosjan mieszka czasowo lub na stałe w Niemczech, ale nie do końca opuszcza Rosję, zachowując rosyjskie obywatelstwo i prowadząc tam interesy. Stanowi to zamaskowaną formę wyprowadzania kapitału do Niemiec, gdzie można go ulokować w bezpieczniejszy sposób niż w FR¹².

Innymi grupami są rosyjscy turyści czy studenci. Odrębną grupę stanowią osoby, które zostały zmuszone do opuszczenia poradzieckiego terytorium lub Rosji, ponieważ w krajach pochodzenia były prześladowane z powodów politycznych. Ponadto, po kryzysie ukraińskim, wielu rosyjskich intelektualistów, nie zgadzając się z agresywnym kursem polityki Kremla, zdecydowało się opuścić Rosję¹³.

Uchwycony przyczółek

W większości przypadków imigranci z krajów byłego ZSRR spotykali się z wieloma przeszkodami po przyjeździe do Niemiec. Często nie znali języka a państwo nie uznawało ich wykształcenia, problem stanowiły biurokratyczne przepisy i bariera kulturowa. Dla większości dostępne były jedynie mało atrakcyjne, niskopłatne i nie wymagające kwalifikacji miejsca pracy, takie jak sprzątanie, budowa, czy obsługa w domach opieki. Choć w Rosji byli traktowani jako „Niemcy”, w Niemczech

¹⁰ N. Kwasniewski, F. Diekmann, *Zensus 2011. So wohnt Deutschland*, Der Spiegel, 31.05.2013; <http://www.spiegel.de/wirtschaft/soziales/zensus-2011-ausstattung-eigentum-alter-der-wohnungen-in-deutschland-a-903039.html> [dostęp: 4.03.2018].

¹¹ *Ibidem*.

¹² W. Majster, *Существует ли «Русская Германия»? Сколько русских в Германии и кто они?*, LiveInternet, 7.02.2011; <http://www.liveinternet.ru/users/3317942/post150554725> [dostęp: 4.03.2018].

¹³ L. Berszydzki, *Emigracja rozczarowanych*, Media w Rosji, 12.06.2014; media-w-rosji.blogspot.com/2014/06/emigracja-rozczarowanych.html [dostęp: 4.03.2018].

odnoszono się do nich jak do „obcych”, „Rosjan”, m.in. ze względu na ich słabą znajomość języka niemieckiego¹⁴.

Partia Alternatywa dla Niemiec (niem. *Alternative für Deutschland – AfD*) zrozumiała, że jest to grupa wyborców, do której można się odwoływać¹⁵. Podczas ubiegłorocznej kampanii wyborczej do Bundestagu (24 września 2017 roku) politycy tej partii bardzo często adresowali swój program do „późnych przesiedleńców” (niem. *Spätaussiedler*), przeznaczając na to znaczne środki. AfD przetłumaczyła program wyborczy partii, ulotki i broszury na język rosyjski, zorganizowała stoiska informacyjne i wiece w miejscach zamieszkania rosyjskojęzycznych Niemców, a także dostosowała swój program wyborczy do interesów tej społeczności. W AfD powstała nawet organizacja Rosyjscy Niemcy dla AfD (niem. *Russlanddeutsche für die AfD NRW*).

W ten sposób AfD nie tylko przyciągnęła rosyjskojęzyczny elektorat, lecz także zapewniła niektórym przedstawicielom tej społeczności miejsca na swoich listach wyborczych. Dla przykładu, w Dolnej Saksonii (niem. *Niedersachsen*) trzech z dwunastu głównych kandydatów tej partii do Bundestagu było rosyjskojęzycznych. Wśród nich kandydat AfD Siergiej Czernow (ros. *Сергей Чернов*; niem. *Sergej Tschernow*), który prowadził swoją kampanię wyborczą we wschodniej części Hanoweru, w dzielnicy, w której mieszkają głównie „Rosjanie”. Choć nie udało mu się zdobyć mandatu (pozostałym dwóm rosyjskojęzycznym kandydatom również), Czernow zadeklarował, że wybory parlamentarne były momentem przebudzenia dla rosyjskojęzycznej społeczności. Zdaniem Czernowa, pokazały one, że partia darzy „rosyjskich Niemców” ogromnym zaufaniem, dając im możliwość reprezentowania jej w Bundestagu¹⁶. Taka strategia przynosi owoce. Troska o późnych przesiedleńców oraz prorosyjskie poglądy polityków AfD pomagają bowiem zdobyć poparcie wśród ponad czteromilionowej społeczności rosyjskich Niemców.

Popularność AfD wśród Rosjan można również wytłumaczyć tęsknotą za patriarchalnym modelem, uosabianym przez postać silnego przywódcy. W. Putin cieszy się wśród nich dużą popularnością. Alexander Gauland, charyzmatyczny współprzewodniczący AfD, narodowy konserwatysta, aspiruje do roli takiego przywódcy. Rosjanie wybierają AfD z nieufności wobec niemieckiego społeczeństwa

¹⁴ R. Thelen, H. Jung, *Rostock: die Russlanddeutschen von Groß Klein*, Zeit on Line, 19.08.2016; <http://www.zeit.de/gesellschaft/zeitgeschehen/2016-08/rostock-russen-deutsche-afd-sowjetunion-einwanderung> [dostęp: 4.03.2018].

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ S. Shuster, *How Russian Voters Fueled the Rise of Germany's Far-Right*, Time, 25.09.2017; <http://time.com/4955503/germany-elections-2017-far-right-russia-angela-merkel/> [dostęp: 4.03.2018].

oraz z powodu swojej wieloletniej, często przegranej, walki o pracę i poczucie przynależności¹⁷.

Choć Niemcy, imigranci z byłego ZSRR, popierają AfD, Żydzi, którzy emigrowali z ZSRR do RFN, obawiają się tej partii. Niepokoją ich nastroje antysemityczne wewnątrz AfD. Mimo że ugrupowanie to agituje przede wszystkim przeciwko muzułmanom, w społeczności żydowskiej pojawiają się głosy, że po fali hasel antymuzułmańskich mogą pojawić się także postawy wrogości wobec Żydów¹⁸.

AfD została założona przez grupę intelektualistów i naukowców, krytykujących z prawicowych pozycji m.in. zbyt europocentryczną, ich zdaniem, politykę Unii Chrześcijańsko-Demokratycznej Niemiec (niem. *Christlich Demokratische Union Deutschlands* – CDU), szczególnie w sferze gospodarczej. Na czele tej grupy stanął Bernd Lucke – ekonomista, polityk i wykładowca akademicki, który sprzeciwił się polityce ekonomicznej prowadzonej przez A. Merkel i jej sposobom zarządzania kryzysem euro po 2007 roku. Lucke wystąpił z CDU w 2011 roku, a w 2013 roku założył nowe ugrupowanie – AfD. Początkowo była to konserwatywna alternatywa dla Niemców, znudzonych polityką A. Merkel. Orientując się na prawo od CDU, AfD starała się przejąć głosy dotychczasowych wyborców chadecji, którym nie podobała się polityka pronijna Berlina, uległość niemieckiego rządu wobec USA, systematyczne osłabianie potencjału militarnego.

W wyborach 2013 roku AfD nie dostała się do Bundestagu, ale rok później wprowadziła siedmiu deputowanych do Parlamentu Europejskiego (PE). Równocześnie jednak władzę w AfD zaczęły przejmować środowiska bardziej radykalne i narodowe. Partia szybko traciła konserwatywne (a w sferze gospodarczej – liberalne) oblicze. W konsekwencji, latem 2015 roku większość założycieli AfD odeszła. Dla nowych liderów ogromną szansą okazał się kryzys migracyjny.

W czasie wyborów do regionalnego parlamentu Berlina 18 września 2016 roku AfD otrzymała 14 proc. głosów. Był to bezprecedensowy wynik dla skrajnie prawicowej partii, który został osiągnięty w jednym z najbardziej liberalnych miast w Niemczech. CDU wyprzedziło AfD, osiągając jednak wynik zaledwie o kilka punktów procentowych wyższy. Chadecy nie zdołali też wejść do koalicji rządzącej miastem. Głównym wsparciem dla skrajnie prawicowej partii okazały się rosyjskojęzyczne dzielnice (Pforzheim, Emmendingen, Marzahn-Hellersdorf), zlokalizo-

¹⁷ R. Thelen, H. Jung, *Rostock: die Russlanddeutschen von Groß Klein*, Zeit on Line, 19.08.2016; <http://www.zeit.de/gesellschaft/zeitgeschehen/2016-08/rostock-russen-deutsche-afd-sowjetunion-einwanderung> [dostęp: 4.03.2018].

¹⁸ *Ibidem*.

wane głównie we wschodniej części stolicy. W Marzahn-Hellersdorf AfD uzyskała 23 proc. głosów¹⁹.

Do niedawna liderką AfD była Frauke Petry, a wspierała ją m.in. posłanka do PE Beatrix von Storch. W czasie ostatniej kampanii wyborczej do Bundestagu bardzo widoczna stała się różnica zdań pomiędzy Gaulandem, ówczesnym wiceprzewodniczącym AfD, reprezentującym narodowo-konserwatywne skrzydło partii, a właśnie Petry, jedną z ówczesnych współprzewodniczących partii (obok Jörga Meuthena), reprezentującą to samo skrzydło, lecz umiarkowane poglądy. F. Petry regularnie potępiała skandaliczne nazistowskie i antysemickie wypowiedzi radykalnych członków swojego ugrupowania. Już w pierwszych dniach po sukcesie w ubiegłorocznych wrześniowych wyborach wewnątrz AfD doszło do rozłamu. 25 września 2017 roku F. Petry oświadczyła, że opuszcza frakcję w nowym Bundestagu, ale pozostanie posłem. Była współprzewodnicząca partii przypomniała, że pracowała nad tym, aby AfD mogła stanąć na czele rządu w 2021 roku, ale nie jest to możliwe, gdyż partia „anarchistyczna” nie jest w stanie rządzić krajem²⁰.

AfD jest tradycyjnie kierowana przez dwóch współprzewodniczących. Po rezygnacji F. Petry z funkcji partyjnych i odejściu z ugrupowania we wrześniu 2017 roku, pojawił się wakat na jej stanowisku, a w szeregach partii rozgorzały spory o celowość utrzymywania stanowisk dwóch przywódców. Niemniej jednak Gauland obstawał przy zachowaniu dotychczasowego systemu kierowania partią, popierała go Alice Weidel, była kandydatka AfD na urząd kanclerza podczas ostatnich wyborów do Bundestagu (w niemieckim systemie partia na etapie wyborów parlamentarnych ogłasza kto będzie kanclerzem w razie jej zwycięstwa)²¹.

Po raz pierwszy w powojennej historii Niemiec, po wyborach parlamentarnych 24 września 2017 roku, skrajnie prawicowa, eurosceptyczna i otwarcie prorosyjska AfD weszła do Bundestagu, uzyskując 13 proc. głosów, zdobywając w parlamencie liczącym 631 deputowanych 90 mandatów. Prezentując nacjonalistyczne poglądy, wypowiadając się przeciwko imigracji i atakując UE, AfD udało się odebrać część

¹⁹ S. Shuster, *How Russian Voters Fueled the Rise of Germany's Far-Right*, Time, 25.09.2017; <http://time.com/4955503/germany-elections-2017-far-right-russia-angela-merkel/> [dostęp: 4.03.2018].

²⁰ *Führungsstreit in der AfD. Frauke Petry will Fraktion im Bundestag nicht angehören*, Frankfurter Allgemeine Zeitung, 25.09.2017; <http://www.faz.net/aktuell/politik/bundestagswahl/frauke-petry-will-der-fraktion-im-bundestag-nicht-angehoeren-15215963.html> [dostęp: 4.03.2018].

²¹ E. Schumacher, *Germany's far-right AfD elects leadership, provokes protests*, Deutsche Welle; 2.12.2017; <http://www.dw.com/en/germanys-far-right-afd-elects-leadership-provokes-protests/a-41628516> [dostęp: 4.03.2018].

elektoratu blokowi Merkel – CDU/CSU (niem. *Christlich Demokratische Union Deutschlands* – CDU; *Christlich-Soziale Union in Bayern* – CSU)²².

Pierwszy kongres AfD po udanych wyborach do Bundestagu odbył się w Hanowerze 2 grudnia 2017 roku. Uczestniczyło w nim około 600 delegatów. Meuthen ponownie został wybrany na stanowisko współprzewodniczącego partii większością głosów, zdobywając 72 proc. poparcia. Drugim współprzewodniczącym został obecny szef frakcji AfD w Bundestagu 76-letni Gauland, który uzyskał 68 proc. głosów po dwóch nieudanych rundach głosowania wewnętrznego²³. W ten sposób skrzydło narodowo-konserwatywne zdobyło mocną pozycję w walce wewnątrzpartyjnej.

Zbieżność programowa

Częścią strategii AfD od chwili powstania partii była chęć nawiązania współpracy z Rosją. AfD stała się pierwszą nowoczesną niemiecką siłą polityczną, która w swojej polityce zagranicznej przyjęła pruską wizję Europy Bismarcka. Manifest partii z 2013 roku sugerował, że Niemcy czerpią inspirację z XIX-wiecznego Traktatu Reasekuracyjnego. Ta konwencja z 1887 roku przewidywała wspólne działania obu imperiów w celu podziału stref wpływu na kontynencie europejskim. We współczesnych Niemczech idea ożywienia „dawnej potęgi niemieckiej” w sojuszu z Rosją od dawna krąży w kręgach politycznych na prawo od CDU, lecz na poziomie federalnym została ogłoszona dopiero po powstaniu AfD²⁴.

Kontrola nad Europą sprawowana przez Niemcy i Rosję, brak „dyktatu ze strony Waszyngtonu i Brukseli”, silne państwo narodowe i krytyka wielokulturowości – wszystkie te postulaty są wspólne dla Kremla i AfD. Nie dziwi zatem fakt, że Gauland uznaje Krym za „terytorium pierwotnie rosyjskie”²⁵, popiera podział

²² S. Shuster, *How Russian Voters Fueled the Rise of Germany's Far-Right*, Time, 25.09.2017; <http://time.com/4955503/germany-elections-2017-far-right-russia-angela-merkel/> [dostęp: 4.03.2018].

²³ *Nach Streit um Spitzenposten. AfD wählt Gauland zum Co-Parteichef*, Der Spiegel, 2.12.2017; [http://www.spiegel.de/politik/deutschland/afd-joerg-meuthen-zu-partiechef-gewaeholt-a-1181458.html](http://www.spiegel.de/politik/deutschland/afd-joerg-meuthen-zu-partiechef-gewaeahlt-a-1181458.html) [dostęp: 4.03.2018].

²⁴ P. Carstens, *AFD nimmt sich Bismarck zum Vorbild*, Frankfurter Allgemeine Zeitung, 12.09.2013; <http://www.faz.net/aktuell/politik/bundestagswahl/aussenpolitisches-konzept-afd-nimmt-sich-bismarck-zum-vorbild-12569281.html> [dostęp: 4.03.2018].

²⁵ „*Die Krim ist nun einmal ur-russisches Territorium*”, WeltN24, 17.06.2017; <https://www.welt.de/politik/deutschland/article165650240/Die-Krim-ist-nun-einmal-ur-russisches-Territorium.html> [dostęp: 4.03.2018].

Ukrainy²⁶ i podkreśla, że „aktywizacja ewentualnej współpracy” między UE a Ukrainą powinna odbywać się tylko „w porozumieniu z Rosją”²⁷. Dla części niemieckiej prawicy były republiki radzieckie są „prawowitą” strefą interesów Moskwy.

Zarówno w opinii rosyjskiej elity rządzącej, jak i przedstawiciele AfD, sankcje gospodarcze wobec Rosji są nieporozumieniem znacząco utrudniającym owocną współpracę. Szef AfD w Saksonii-Anhalt (niem. *Sachsen-Anhalt*) André Poggenburg opisuje je jako „moralnie nie do zaakceptowania”²⁸. AfD, podobnie jak Rosja, odrzuca ideę zjednoczonej Europy. Przedstawiciele partii postrzegają Unię jako „obłożnie chory organizm”, domagają się restrukturyzacji UE w taki sposób, aby na końcu pozostała jedynie wspólna strefa wolnego handlu. Uważają też, że Bruksela jest „antyeuropejska z natury”, co jest zbieżne z ogólną linią Kremla²⁹.

Szerokie poparcie dla partii, występującej przeciwko imigrantom, ze strony rosyjskojęzycznych wyborców (którzy paradoksalnie, sami są imigrantami), to w dużej mierze efekt stronniczego i nieobiektywnego relacjonowania wydarzeń przez prokremlowskie media. Rosyjskie środki masowego przekazu (Sputnik, RT (Russia Today), RTR Planeta) są narzędziami rosyjskiej miękkiej siły, które Moskwa wykorzystuje stosownie do konieczności.

Działając przez sieci społecznościowe, radio i telewizję, otrzymujące wsparcie finansowe ze strony rosyjskiego rządu, prokremlowskie media informacyjne stale i konsekwentnie oferują słuchaczom, widzom i czytelnikom „alternatywny” punkt widzenia na niemiecką rzeczywistość. Krytykują rządy A. Merkel jako niebezpieczne, szkodliwe, niemoralne i niedemokratyczne. Jednocześnie emitują bezkrytyczne, pełne akceptacji informacje na temat AfD. Olaf Kühn, urzędnik pracujący w Kancelarii Senatu w Berlinie i zajmujący się współpracą z mniejszością rosyjską, twierdzi,

²⁶ *Krise in der Ukraine. AfD für Spaltung des Landes*, Frankfurter Allgemeine Zeitung, 9.04.2014; <http://www.faz.net/aktuell/politik/inland/afd-fuer-spaltung-der-ukraine-12888098.html> [dostęp: 4.03.2018].

²⁷ *Gauland: Europa emanzipiert sich dank der Niederlande*, Alternative für Deutschland, 7.04.2016; <https://www.afd.de/gauland-europa-emanzipiert-sich-dank-der-niederlande/> [dostęp: 4.03.2018].

²⁸ *Kongress in Sachsen-Anhalt. Poggenburg: Russland-Sanktionen moralisch inakzeptabel*, Mitteldeutsche Zeitung, 12.08.2017; <https://www.mz-web.de/politik/kongress-in-sachsen-anhalt-poggenburg--russland-sanktionen-moralisch-inakzeptabel-28156916> [dostęp: 4.03.2018].

²⁹ *Warum die AfD die EU nicht mag*, SWR Aktuell, 22.03.2017; <https://www.swr.de/swraktuell/bw/debatte-im-landtag-warum-die-afd-die-eu-nicht-mag/-/id=1622/did=19237756/nid=1622/62z355/index.html> [dostęp: 4.03.2018].

że Rosjanie, nawet jeśli mają dostęp do innych kanałów, wolą oglądać rosyjskie, takie jak RT³⁰.

Rosyjska propaganda wykorzystuje te preferencje, przyzwyczajenia i sentymenty na swoją korzyść, konsekwentnie budując sieć wpływów kremlowskich wśród Niemców pochodzących z Rosji. Wspierane przez Kreml media przedstawiają rosyjskojęzyczną ludność Niemiec jako integralną część tego, co Putin zwykł nazywać „rosyjskim światem” (ros. «*русский мир*»)³¹.

Wśród Niemców zwiększona świadomość zagrożeń wynika z kilku spektakularnych przypadków aktywnych działań w Niemczech, ale także z wagi problemu w USA, we Francji i innych częściach Europy. Nawiązując do tradycji „rosyjskiego świata”, Rosja również rozwija na Zachodzie sieć ośrodków rosyjskiej sztuki walki o nazwie „Systema”, stanowiącą klasyczny przykład radzieckiego modelu organizacji grup przestępczych.

Tajna armia

Rosja ma w Niemczech tajne oddziały. Mówi się wręcz o „tajnej armii Putina”. Od kilku lat rosyjskie służby specjalne tworzą w Niemczech tajną siatkę „życziwych zielonych ludzików” przygotowywanych do działań w różnych wariantach

³⁰ S. Shuster, *How Russian Voters Fueled the Rise of Germany's Far-Right*, Time, 25.09.2017; <http://time.com/4955503/germany-elections-2017-far-right-russia-angela-merkel/> [dostęp: 4.03.02.2018].

³¹ W styczniu 2016 roku rosyjska telewizja państwowa zaczęła emitować alarmujące informacje na temat Rosjanki o imieniu Liza, która została rzekomo porwana, a następnie zgwałcona przez muzułmańskich uchodźców mieszkających w Berlinie. Niemiecka policja i przedstawiciele władz szybko zaprzeczyli tym doniesieniom, udowadniając ich niespójność i znajdując dowody na to, że dziewczyna sama wymyśliła tę historię. Ale wysokiej rangi rosyjscy dyplomaci nadal oskarżali władze Berlina o bronienie przestępców. Nazywając rzekomą ofiarę gwałtu „naszą Lizą”, rosyjski minister spraw zagranicznych Siergiej Ławrow pod koniec grudnia 2016 roku powiedział dziennikarzom w Moskwie, że takich przypadków nie wolno „zamiatać pod dywan”. Kilka dni później ambasada Rosji w Londynie dołączyła do ministra, publikując na swoim oficjalnym koncie na Twitterze opinię, oskarżając niemiecki rząd o to, że „...pościelił swój kraj imigrantom pod stopy, jak dywan”, a teraz muzułmanie „zamiatają pod niego swoje zbrodnie”. Takie poparcie ze strony Moskwy, jak również działania rosyjskiej telewizji państwowej, emitującej materiały na kształt „przypadku Lizy”, pomagają nastawić rosyjską społeczność w Niemczech przeciwko Merkel. Członkowie tej społeczności z powodu incydentu z Lizą zorganizowali w Niemczech dziesiątki marszów protestacyjnych w różnych miastach kraju, w tym jedną masową demonstrację w Berlinie, przed kancelarią Merkel.

destabilizacji sytuacji wewnętrznej Niemiec. W ten sposób Rosja tworzy system do walki z Zachodem.

Prawdopodobnie Putin ma na Zachodzie bezpośredni nadzór nad siatką elitarnych jednostek. Według Borisa Reitschustera, autora książki „Tajna wojna Putina” (niem. *Putins verdeckter Krieg*), te oddziały liczą w Niemczech od 250 do 300 ludzi – są to mężczyźni należący do tajnych struktur o nazwie „Systema”³². Są wśród nich żołnierze, policjanci, pracownicy wymiaru sprawiedliwości oraz członkowie niemieckich elitarnych jednostek policji i wojska – GSG 9 (niem. *GSG 9 der Bundespolizei* – potocznie *GSG 9* – niemiecka jednostka antyterrorystyczna)³³ i KSK (niem. *Kommando Spezialkräfte* – jednostka specjalna Bundeswehry)³⁴. Autor przedstawia informacje mające pochodzić z opracowań jednej z tajnych służb Zachodniej Europy. Nie zdradza jednak szczegółów, zaznaczając, że nie jest to wywiad niemiecki³⁵.

Wspomniane tajne struktury miały powstać na bazie szkół sportów walki pod nazwą „Systema”. Taką samą nazwą jest określana rosyjska technika walki, opracowana według legendy jeszcze przez starożytne ludy słowiańskie i ulepszona przez jednostki militarne wywiadu wojskowego GRU. Można ją określić jako „naukę zabijania” stosowaną przez dawne specjalne oddziały radzieckie, a dziś – rosyjskie³⁶.

W sieci szkół „Systema” nie trenują tylko zwyczajni sportowcy. Z tyłu za sznurki ma pociągać GRU i specjalna jednostka wojsk powietrznodesantowych (ros. *Воздушно-десантные войска* – WDW). Dla Reitschustera sprawa jest jasna: „Te oddziały bojowe ulokowane w kraju wroga to filar, na którym Putin opiera swoją wojnę z Zachodem”. „Systema” organizuje „regularne manewry w szwajcarskich Alpach, pilnie ćwiczy też w Czechach”³⁷ – cytuje Reitschuster fragmenty dokumentów wywiadu. „Systema” działa ponad granicami, ponadto jest związana z oddziałami Kozaków i rosyjskimi Nocnymi Wilkami³⁸.

Reitschuster zaznacza iż 99 proc. trenujących tam ludzi nie ma nic wspólnego z oddziałami rosyjskiego Specnazu. Nie powinno się generalizować, podejrzewa-

³² J. Szymow, „Германия еще будет благодарна Путину” (wywiad z Borisem Reitschusterem, autorem książki *Putins verdeckter Krieg. Wie Moskau den Westen destabilisiert*, Econ, Berlin 2016), *Радио Свобода*, 12.04.2016; <http://www.svoboda.org/a/27669339.html> [dostęp: 4.03.2018].

³³ Do 2005 roku *Grenzschutzgruppe 9*, Zespół nr 9 Federalnej Straży Granicznej.

³⁴ B. Reitschuster, *Putins verdeckter Krieg. Wie Moskau den Westen destabilisiert*, Econ, Berlin 2016, s. 261.

³⁵ *Ibidem*, s. 11–13.

³⁶ *Ibidem*, s. 256.

³⁷ *Ibidem*, s. 260.

³⁸ *Ibidem*, s. 260, 263.

jąc wszystkich o bycie tajnymi rosyjskimi wojskowymi. W jego opinii, w RFN żyje ponad 4 mln osób z byłego Związku Radzieckiego, dominują wśród nich lojalni i praworządni obywatele Niemiec³⁹.

W tych ośrodkach rekrutuje się jednak ludzi, następnie wysyła ich do Moskwy pod pozorem dalszych szkoleń, gdzie są kształceni metodami wykorzystywanymi przez Specnaz. Przesposabia się ich nie tylko do walki wręcz, lecz także do posługiwania się ładunkami wybuchowymi, bronią palną oraz uczy sabotażu. Po zakończeniu przygotowania wracają oni do Niemiec i czekają na rozkaz z Moskwy. Wśród trenujących są Niemcy, ale są też osoby posiadające podwójne obywatelstwo: niemieckie i rosyjskie.

Gdy dwóch takich rosyjskojęzycznych „towarzyszy” zostało ujętych przez Agencję na Rzecz Zwalczenia Przystępczości Zorganizowanej jednego z niemieckich landów, po aresztowaniu oświadczyli, że są oni rosyjskimi oficerami i wymagają odpowiedniego traktowania⁴⁰.

Według Reitschustera, mamy do czynienia z 250–300 rosyjskimi sabotażystami, którzy tylko czekają na sygnał, aby w odpowiedniej chwili zacząć działać. Ma to nie być nic nowego, takie same działania charakteryzowały czasy NRD (kontynuowane są stare metody KGB)⁴¹. W odniesieniu do aktualnych bojówek, nawet jeśli nie pojawiają się żadne informacje o ich roli w konkretnych incydentach, świadomość tego, że gdzieś może być ukryty autentyczny ładunek wybuchowy bądź specjalnie uszkodzona sieć ciepłownicza, jest zatrważająca.

Założycielem „Systemy”, kierownikiem centrali w Moskwie i głównym instruktorem jest 55-letni Michaił Riabko, pułkownik rosyjskiej jednostki specjalnej. W uprawianiu wschodnich sportów walki był szkolony od piątego roku życia, a udział w szkoleniu bojowym po raz pierwszy wziął w wieku piętnastu lat. Pracował w milicji, później w Departamencie Bezpieczeństwa Wewnętrznego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych FR (był szefem ochrony ministra). Był również dowódcą taktycznych oddziałów odbijających zakładników, brał udział w operacjach antyterrorystycznych i neutralizacji uzbrojonych przestępców. Pracował także jako asystent Prokuratora Generalnego FR. Jest weteranem wojennym,

³⁹ J. Szymow, „*Германия еще будет благодарна Путину*” (wywiad z Borisem Reitschusterem, autorem książki *Putins verdeckter Krieg. Wie Moskau den Westen destabilisiert*, Econ, Berlin 2016), Радио Свобода, 12.04.2016; <http://www.svoboda.org/a/27669339.html> [dostęp: 4.03.2018].

⁴⁰ B. Reitschuster, *Putins verdeckter Krieg. Wie Moskau den Westen destabilisiert*, Econ, Berlin 2016, s. 261.

⁴¹ *Ibidem*, s. 260.

posiada wiele odznaczeń państwowych (w tym medal Weterana Pracy) i Rosyjskiej Cerkwi Prawosławnej⁴².

Jedną z kluczowych figur jest Władimir Wasiljew, trener sieci szkół „Systema” oraz dyrektor centrum sztuk walki w Toronto. Po upadku ZSRR wyemigrował do Kanady i tam, w 1993 roku, założył w Toronto pierwszą szkołę rosyjskich sztuk walki poza granicami Rosji, tym samym propagując „Systemę” na Zachodzie. Jako uczeń Riabki, osobiście wyszkolił ponad 600 osób, które pracują jako instruktorzy oraz wysoko wykwalifikowani ochroniarze w ponad 40 krajach na świecie. Był wielokrotnie nagradzany przez rosyjski rząd. Posiada między innymi „Order Honoru” (ros. *Орден Почета*)⁴³. Tak wysokie odznaczenie (za takie jest uznawany „Order Honoru”) dla trenera sztuk walki świadczy, że nie jest on „zwyczajnym” obywatelem. Informacja na temat jego osoby, która się wyświetla na internetowej stronie szkoły rosyjskich sztuk walki „Systema” w szwajcarskim Bernie, jest jednoznaczna: instruktor elitarniej jednostki Specnaz⁴⁴. Regularnie trenuje potencjalnych rekrutów w szkole w Toronto, organizuje międzynarodowe seminaria i obozy sportowe w Ameryce i Europie⁴⁵.

Po zakorzenieniu się w Szwajcarii, sieć szkół „Systema” rozpowszechniła się w Niemczech. Prężnie działająca „Akademia Systemy Andreasa Weitzela” (niem. *SYSTEMA Akademie Weitzel*) w dzielnicy Lechhausen w Augsburgu jest jednym z filarów tej sieci w RFN. „Rosyjska sztuka walki w połączeniu z niemiecką jakością w Augsburgu i w całej Europie!” – czytamy reklamę na stronie internetowej⁴⁶.

Weitzel, jak wynika z kalendarza wydarzeń na stronie internetowej jego Akademii, intensywnie podróżuje z wykładami na temat rosyjskich sztuk walki nie tylko po kraju, lecz także po całej Europie, prowadząc seminaria i kursy (od Birmingham w Wielkiej Brytanii po Lizbonę w Portugalii)⁴⁷. Według Weitzela, „Systema” jest przykładem uniwersalnej i samowystarczalnej sztuki walki. Obejmuje ona obronę przed wieloma atakami jednocześnie oraz ochronę przed bronią bojową, trening umysłowy i rozwój innych umiejętności, które mogą być użyteczne dla ludzi w życiu

⁴² Единоборства Древней Руси „Система”. *Основатель*; <http://www.systemaryabko.com/ru/about/76644f53635bcc6a2005564819.html> [dostęp: 4.03.2018].

⁴³ Systema Russian Martial Art. *Head Instructors*; www.russianmartialart.com/whatis.php [dostęp: 4.03.2018].

⁴⁴ *Systema Kampfkunstschule*; www.systema-swiss.ch/Seite39.html [dostęp: 4.03.2018].

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ *Systema Akademie Weitzel*; <http://www.rma-systema.de/> [dostęp: 4.03.2018].

⁴⁷ Systema Akademie Weitzel, *Kalender*; <http://www.rma-systema.de/kalender/> [dostęp: 4.03.2018].

codziennym oraz w sytuacjach ekstremalnych i stresowych (na przykład, ćwiczenia z prawidłowego oddychania). Centrum Weitzela posiada rozbudowaną metodę nauczania „Systemy” proponując szkolenia, które obejmują ćwiczenia fizyczne, psychologiczne i duchowe. Metoda ta jest wskazywana jako odpowiednia dla każdego, niezależnie od płci, wieku, kondycji fizycznej, religii czy narodowości. Weitzel uważa, że „Systema” jest dobrym treningiem dla żołnierzy w trakcie służby wojskowej, a także najlepszym sposobem na wychowywanie młodego pokolenia w Niemczech w duchu odwagi i męstwa. Ponadto, w przypadku młodzieży, stanowi alternatywę dla gier komputerowych o wątpliwej treści oraz jest środkiem do rozładowywania agresji i rozwoju instynktów samozachowawczych – hartuje ducha i trenuje ciało. Zasady „Systemy”, według Weitzela, oparte są na ofiarności i miłości, zarówno do bliźniego, jak i do wrogów – cechy te, w głębokim przekonaniu Weitzela, są wrodzonymi cechami kultur chrześcijańskich, tak niemieckiej, jak i rosyjskiej⁴⁸.

Centralną rolę w sieci odgrywa „Systema-Wschód” (niem. *Systema Ost*)⁴⁹. Na mapie Niemiec można znaleźć 21 lokalizacji szkół „Systema-Wschód”, między innymi *Systemaschule Frankfurt*⁵⁰. Wasiljew z centrali w Toronto regularnie przyjeżdża do Frankfurtu, gdzie posiada swoje biuro. O jego seminariach informuje strona internetowa szkoły, jednocześnie podając, iż Wasiljew trenował u rosyjskich instruktorów służb specjalnych, m.in. jego trenerem i mentorem był wspomniany Riabko⁵¹.

Drugą ważną placówką w ramach „Systema-Wschód” jest oddział w Hanowerze, działający pod nazwą Reprezentacja Niemiec Desant e.V. (niem. *Deutschland-Vertretung Desant e.V.*), nawiązującej do rosyjskich wojsk powietrznodesantowych. Jest to stowarzyszenie weteranów wojsk powietrznodesantowych, specnazu oraz piechoty morskiej, które, jak napisano na stronie internetowej, „łączy przyjaciół o podobnych poglądach”⁵². Stowarzyszenie weteranów, młodzieży i ludzi „o podobnych poglądach” zajmuje się promocją podstawowych zajęć sportowych, jak spadochroniarstwo czy zapasy, udziela wsparcia i pomocy dla swoich członków w czasie różnych zawodów sportowych, współpracuje z innymi organizacjami o podobnym profilu, promuje i rozpowszechnia informacje niezbędne do realizacji swoich celów. Stowarzyszenie zajmuje się również działalnością medialną i wydawniczą, może wydawać i rozpowszechniać literaturę, materiały audio, wideo oraz inne promo-

⁴⁸ *Systema Akademie Weitzel*; <http://www.rma-systema.de/home/systema/> [dostęp: 4.03.2018].

⁴⁹ *Systema-Ost. Russian Martial Art*; <http://systema-ost.de/> [dostęp: 4.03.2018].

⁵⁰ *Systemaschule Frankfurt*; <http://www.systemaschule.de/> [dostęp: 4.03.2018].

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² *Desant e. V.*; desantura.de/index.php/de/ [dostęp: 4.03.2018].

cyjne. Może także tworzyć wspólne z innymi podmiotami apolityczne organizacje, oddziały oraz stowarzyszenia non-profit w ramach obowiązujących przepisów prawa RFN⁵³.

Wiceprzewodniczący stowarzyszenia Aleksander Kazancew należy również do Centralnej Rady Międzynarodowego Stowarzyszenia WPD, w której realizuje podobne cele propagandowe. W kwietniu 2014 roku było o nim głośno, kiedy rosyjskie media w Niemczech, takie jak Sputnik i Russia Today, informowały o stworzeniu ochotniczego batalionu niemieckiego, przygotowywanego do wysłania na wschód Ukrainy, aby wesprzeć prorosyjskie wojska w tzw. Donieckiej i Ługańskiej Republikach Ludowych (DNR i ŁNR). Kazancew wówczas mocno zaangażował się w tworzenie tej jednostki. Najprawdopodobniej też osobiście brał udział w walkach na wschodzie Ukrainy po stronie „separatystów”⁵⁴.

„Systema” jest również powiązana z innymi organizacjami o charakterze militarnym. Współpracuje m.in. z takimi stowarzyszeniami jak „Spadochroniarz – Stowarzyszenie Tradycji Wschodniej” (niem. *Fallschirmjäger-Traditionsverband Ost*), która jest organizacją sportowo-militarną zrzeszającą byłych żołnierzy wojsk powietrznodesantowych z byłego NRD⁵⁵.

W kontekście działalności specnazu należy zwrócić uwagę na Międzynarodowe Antyterrorystyczne Stowarzyszenie Treningowe (ros. *Международная Контртеррористическая Тренинговая Ассоциация*; niem. *Die Internationale Konterterroristische Trainings-Assoziation – ICTTA*) z siedzibą w Moskwie oraz oddziałami na całym świecie. Stowarzyszenie popularyzuje zajęcia sportowe, oferuje kursy samoobrony oparte o „Systemę”, szkoli wysokiej klasy ochroniarzy (zapewniających bezpieczeństwo VIP-om, organizacjom państwowym i prywatnemu biznesowi), prowadzi kursy ekstremalnej jazdy samochodowej⁵⁶. W żadnym z krajów Europy Zachodniej ICTTA nie jest tak aktywne, jak w Niemczech. Dwaj niemieccy wiceprezesi tego stowarzyszenia mają biura w Berlinie. Jeden z nich posiada tytuł profesora. Na liście ekspertów znajduje się wiele osób, nie pasujących profilem zawodowym – chociaż stowarzyszenie zajmuje się szkoleniem ochroniarzy, 13 wymienionych tam Niemców posiada tytuł profesora. Powiązania ICTTA prowadzą na Karlshorst w Berlinie, gdzie do roku 1994 znajdowała się największa na świecie centrala KGB

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ B. Reitschuster, *Putins verdeckter Krieg. Wie Moskau den Westen destabilisiert*, Econ, Berlin 2016, s. 259.

⁵⁵ *Der Fallschirmjäger-Traditionsverband Ost e.V.*; <http://www.fallschirmjaeger-nva.de/index.php/ueber-uns.html> [dostęp: 4.03.2018].

⁵⁶ *Международная Контртеррористическая Тренинговая Ассоциация*; <http://www.iccta.ru/index.shtml> [dostęp: 4.03.2018].

poza granicami ZSRR. Ekspersi ICTTA, którzy w przeszłości byli w Stasi, teraz są tam zatrudnieni jako prywatni detektywi⁵⁷.

Salę treningową „Systemy” i stowarzyszenia afiliowane przy „Systemie” są elementami destabilizacyjnego planu Putina nie tylko wobec Niemiec, lecz także innych państw Europy. Jednak proces destabilizacji w RFN jest najważniejszy, gdyż Merkel jest obecnie najpoważniejszym i najpotężniejszym przeciwnikiem Putina w Europie. (Kwestia zniesienia sankcji przeciwko Rosji w dużym stopniu zależy od decyzji A. Merkel).

Przez destabilizację Europy W. Putin zamierza zerwać transatlantycką więź między nią a Stanami Zjednoczonymi. Chce także poszerzyć strefę wpływów rosyjskich w Europie Zachodniej, aby mieć takie oddziaływanie na sprawy europejskie, jakie obecnie mają Amerykanie.

„Systema” w Niemczech czy „Opłot” na Ukrainie stanowią klasyczny radziecki model organizacji grup przestępczych. Jest on wzorcem na potrzeby przygotowywania wojny hybrydowej: różne patriotyczne kluby rosyjskich Kozaków znalazły się w szeregach DNR i ŁNR w 2014 roku.

Przeciwdziałanie

W przeciwstawianiu się rosyjskim wpływom Niemcy mają wiele mocnych stron. Niemiecka polityka jest znacznie mniej spolaryzowana niż polityka USA lub Wielkiej Brytanii. Nierówności dochodowe i edukacyjne są znacznie mniej drastyczne niż w świecie anglosaskim. Gospodarka Niemiec jest silna, a edukacja publiczna dobra. Posiada dużą liczbę niezależnych, wysokiej jakości mediów, które wciąż cieszą się zaufaniem odbiorców, a media społecznościowe odgrywają mniejszą rolę w debacie publicznej niż gdzie indziej. Bezrobocie jest minimalne, a przestępczość relatywnie niska. Niemcy są ogólnie świadomi, że integracja europejska i globalizacja przyniosły im ogromny dobrobyt i bezpieczeństwo.

W tym roku niemiecki budżet obronny ma wzrosnąć o 8 procent. Kanclerz kilkakrotnie publicznie tłumaczyła, że Niemcy zamierzają zrealizować swoje zobowiązanie wobec NATO i osiągnąć poziom 2 procent PKB na obronę przed docelową datą 2024 roku. Niemieckie służby wywiadowcze również mają mieć zwiększony budżet. W ciągu ostatnich trzech lat podjęto wiele działań mających na celu wzmocnienie obrony Niemiec i zwiększenie odporności na zewnętrzne wpływy⁵⁸.

⁵⁷ B. Reitschuster, *Putins verdeckter Krieg. Wie Moskau den Westen destabilisiert*, Econ, Berlin 2016, s. 259.

⁵⁸ *Ibidem*.

Niemieckie media – poddane jeszcze bardziej zdecydowanemu atakowi – również nie zostały zastraszone. Przeciwnie, zareagowały podobnie jak ich francuscy, amerykańscy i inni partnerzy: wzmacniając kontrolę faktów i możliwości śledcze oraz biorąc na siebie większą odpowiedzialność. Rosyjskie media, takie jak RT i Sputnik, w międzyczasie napotykały trudności w zatrudnianiu personelu niemieckojęzycznego, a ich produkcja była w konsekwencji zauważalnie niska, zarówno jakościowo, jak i ilościowo.

Podjęto także działania w zakresie cyberbezpieczeństwa. Do życia powołano Centrum Cybernetyki i Bezpiecznej Sieci Rządowej, utworzono mobilne siły szybkiego reagowania w ramach Federalnego Urzędu ds. Bezpieczeństwa Informacji (niem. *Bundesamt für Sicherheit in der Informationstechnik* – BSI). Identyfikacja zagrożeń hybrydowych i cyberataków jest rozpatrywana jako kluczowy problem bezpieczeństwa. Instytucje rządowe i partie poprawiły swoją obronę i stworzyły wewnętrzne zespoły szybkiego reagowania na internetowe ataki. Ośrodki analityczne, takie jak Globalny Instytut Polityki Publicznej i Niemiecka Rada ds. Stosunków Zagranicznych systematycznie pracują nad analizą zagrożenia ze strony rosyjskiej dezinformacji i formułują/kształtują politykę obrony cybernetycznej. Nowe niezależne organizacje monitorujące media, takie jak Correctiv, systematycznie publikują swoje ostrzegawcze raporty⁵⁹.

W opinii ekspertów, publiczne uznanie rosyjskiej ingerencji jest nieprzypadkowe i ma na celu zarówno podniesienie poprzeczki dla Kremla, jak i uwrażliwienie niemieckiej opinii publicznej. Natychmiastowa ocena i spokojna, wymierna reakcja ma również na celu powstrzymanie przyszłych prób dezinformacji⁶⁰. Przykładem jest tutaj fakt, gdy policja w Berlinie natychmiast stwierdziła, że oskarżenia pod tytułem „Nasza Lisa” są całkowicie bezpodstawne.

Jednak działania niemieckie na ogół są bardzo skoncentrowane na państwie, zaś wiele kluczowych kwestii pozostaje nierozwiązanych i/lub wysoce kontrowersyjnych. Bundestag nie jest podłączony do sieci rządowej i nalega na utworzenie własnej, odrębnej od rządu sieci obrony cybernetycznej. Instytucje, które chcą zwiększyć możliwości swojej ochrony, stają w obliczu braku wykwalifikowanego personelu.

Projekt niemieckiego prawa (niem. *Netzwerkdurchsetzungsgesetz*) stara się zmusić platformy społecznościowe, takie jak Facebook, Twitter i Google, do egzekwowania istniejących przepisów dotyczących mowy nienawiści i zapobiegania rozpowszechnianiu fałszywych wiadomości. Grozi im prawnymi konsekwencjami, jeśli nie będą usuwały kłamliwych treści. Kilka niemieckich agencji zapowiada opra-

⁵⁹ *Ibidem.*

⁶⁰ *Ibidem.*

cowanie ofensywnych środków zaradczych („hackback” lub „odstraszenie przez odwet”), co jest jednak trudne w ramach aktualnego systemu prawnego. Zdaniem ekspertów, należy poprawić umiejętności w zakresie mediów i cyberprzestępczości, a także świadomości bezpieczeństwa w niemieckiej opinii publicznej⁶¹.

Pojawia się tu trudne pytanie jak wyznaczyć granicę między swobodą wypowiedzi a zagrożeniem/naruszeniem dóbr publicznych. Gdzie kończy się wolność słowa i zaczyna się cenzura? Kiedy rzeczywiście „wtrąca się” po prostu nieskuteczna perswazja lub miękka siła, a kiedy jest to nieprzyjazna/wroga operacja? W jaki sposób agencje wykonawcze mogą odpowiednio reagować na takie nieprzewidziane zagrożenia bez nadmiernego wpływu i nacisku? I jaka jest właściwa rola ustawodawców i sądownictwa w równoważeniu i rewizji władzy wykonawczej – w tym w szczególności tajnej władzy wykonawczej? Czy zdecydowanie ingerując w obronie zagrożenia bezpieczeństwa publicznego, nie naruszamy praw indywidualnych obywateli? Wreszcie, zaangażowanie społeczeństwa niemieckiego w to wszystko, co upoważnia obywateli do podejmowania właściwych decyzji dla własnego bezpieczeństwa, wymaga ogromnej energii i zaufania⁶².

W przemówieniu dla związanej z CSU fundacji Hanns-Seidel-Stiftung szef Federalnej Służby Wywiadowczej Bruno Kahl scharakteryzował pięć głównych wyzwań dla bezpieczeństwa i polityki zagranicznej RFN do 2030 roku. Najważniejszym z nich jest kwestia sukcesji po Państwie Islamskim oraz udział w nim islamistów z Niemiec. Według BND do lipca 2017 roku w Syrii i Iraku walczyło około 940 osób z Niemiec, z których jedna trzecia powróciła do kraju⁶³.

Na drugim miejscu szef BND wymienił wzrost mocarstwowych ambicji Moskwy. Wskazał, że „Rosja zamiast być partnerem dla europejskiego bezpieczeństwa, jest dziś potencjalnym zagrożeniem”. Odpowiedzią na wyzwania ze strony Rosji jest, jego zdaniem, konieczność wzmocnienia stosunków z USA. Według Kahla, Europa będzie w stanie stworzyć wiarygodną przeciwwagę dla Rosji na flance wschodniej wyłącznie z pomocą USA. Mimo to należy utrzymywać z Rosją bliskie kontakty gospodarcze, polityczne i społeczne⁶⁴.

⁶¹ T. Benner, M. Hohmann, *Internet companies can't be judges of free speech*, Global Public Policy Institute, Politico Europe, 18.04.2017; <http://www.gppi.net/publications/data-technology-politics/article/internet-companies-cant-be-judges-of-free-speech/> [dostęp: 4.03.2018].

⁶² *Ibidem*.

⁶³ Bundesministerium des Inneren/German Interior Ministry, *Verfassungsschutzbericht 2015*, s. 254–255.

⁶⁴ *Ibidem*.

Na kolejnych miejscach Kahl jako potencjalnie ważne dla Niemiec wymienia: załamanie się rozwoju Chin, proliferację broni masowego rażenia oraz migracje z Afryki do Europy, wskazując, że pomoc rozwojowa nie niweluje przyczyn migracji, tylko ją zwiększa. Termin przemówienia (13 listopada 2017 roku w trakcie negocjacji dotyczących powołania nowego rządu) był konsultowany z kanclerz Merkel⁶⁵.

Wnioski

Rosyjska ingerencja w Niemczech jest widoczna w różnych obszarach. Ocena jej dokładnego wpływu jest trudnym przedsięwzięciem. Na chwilę obecną wpływ rosyjskich aktywnych środków w Europie wydaje się być dość nieudany. Z pewnością żadne z zeszłorocznych wyborów na Starym Kontynencie nie przyniosły pozytywnych rezultatów dla Kremla. W rzeczywistości europejscy wyborcy – być może wystraszeni kombinacją Brexitu, rezultatami wyborów w USA, a także popularnością francuskiego Frontu Narodowego Marine Le Pen – w przeważającej mierze zagłosowali na osoby popierające projekt zjednoczonej Europy.

Większość państw członkowskich, w tym Niemcy, zwiększa budżety obronne w tempie, które nie było obserwowane od czasu zimnej wojny, a kształtowanie wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony UE została znacznie przyspieszona. Dla przykładu, Czarnogóra przystąpiła do transatlantyckiego sojuszu wojskowego jako jej 29. członek 5 czerwca 2017 roku.

Rosyjska interwencja zbrojna zarówno w Gruzji, jak i na Ukrainie, zakończyła się przechyleniem równowagi na rzecz głębszego zaangażowania Europy w obu krajach, które stały się przedmiotem agresji. Ukraina, mimo wciąż trwającej wojny hybrydowej w niektórych rejonach obwodów donieckiego i ługańskiego oraz niedoskonołości procesu w Mińsku, stała się odbiorcą znaczącego zachodniego wsparcia dla rozwoju i inwestycji, również z Niemiec. Zarówno Ukraina, jak i Gruzja, podpisały porozumienia ustanawiające ruch bezwizowy dla ich obywateli na terenie Unii Europejskiej.

Należy traktować stabilności niemieckich instytucji, uczciwości rynków ani integralności niemieckiego kontraktu społecznego jako pewnik. Głęboka integracja Niemiec z krajami sąsiednimi oznacza, że w niewielkim stopniu są one również narażone na rosyjską ingerencję i informacyjną wojnę propagandową. W szczególności należy uważnie słuchać obywateli. Dwucyfrowe głosy za AfD oraz stopień lęku i nienawiści wyartykułowanej na niemieckich stronach mediów społeczności-

⁶⁵ *Ibidem.*

wych bez cienia rosyjskiego akcentu powinny zasygnalizować, że jest wielu Niemców, którzy czują się pominięci lub pozostawieni sami sobie – przez rozłączone elity, przez instytucje, postęp gospodarczy lub po prostu przez globalizację.

Niemieccy politycy i decydenci muszą działać w sposób bardziej aktywny, jasno i przekonująco artykułować swoje własne narracje. Niektóre z tych kwestii wiążą się z większymi i bardzo złożonymi kwestiami konstytucyjnymi i politycznymi: podział władzy, relacje między państwem, biznesem i obywatelami, a także właściwy podział odpowiedzialności przez organ regulacyjny w celu zabezpieczenia instytucji publicznych i społeczeństwa obywatelskiego przed zagrożeniami i ryzykiem.

Globalny kryzys finansowy, napływ rekordowej liczby uchodźców, a także nowa rola Niemiec sprawiły, że wielu obywateli zostało tym wszystkim jakby „przytłoczonych”. Rzeczywiście, sukcesy rosyjskiej ingerencji – takie jakie są – są miarą niemieckich niepowodzeń. Oznacza to, że politycy niemieccy muszą pozostać czujni, ale jednocześnie zachowywać spokój. RFN będzie musiała nadal pracować nad swoją odpornością na działania aktywne, ale nadmiernie nie dramatyzować zakresu, intencji ani spójności rosyjskiego zagrożenia. W rzeczywistości byłoby to przejście do głównej psychologicznej pułapki propagandy Kremla: aby zobaczyć zagrożenie jako większe niż jest w rzeczywistości.

Nie ulega jednak wątpliwości, że Niemcy i cała Europa przeżywają fazę historycznej zmienności i ryzyka, w której zagrożenie rosyjską ingerencją jest tylko jednym z wielu. W takich czasach przyjaciele i sprzymierzeńcy mają większe znaczenie niż kiedykolwiek. Perspektywa Brexitu to pozbawienie UE jednego z najbardziej kompetentnych członków. To sprawia, że relacje Niemiec z USA powinny być uznawane za jeszcze ważniejsze.

Niemcy rozumieją, że Europa musi zrobić więcej dla swojej własnej obrony i wziąć na siebie część ciężaru transatlantyckich stosunków bezpieczeństwa, odciążając Stany Zjednoczone. Niemcy już podjęły i będą podejmowały kroki do osiągnięcia tego celu. Sojusz Niemiec i USA – partnerstwo polityczne, gospodarcze, wojskowe i wywiadowcze – ma kluczowe znaczenie dla zachowania projektu europejskiego.

Bibliografia

Strony internetowe

1. Benner T., Hohmann M., *Internet companies can't be judges of free speech*, Global Public Policy Institute, Politico Europe, 18.04.2017; <http://www.gppi.net/publications/data-technology-politics/article/internet-companies-cant-be-judges-of-free-speech/>.

2. Berszydzki L., *Emigracja rozczarowanych*, Media w Rosji, 12.06.2014; media-w-rosji.blogspot.com/2014/06/emigracja-rozczarowanych.html.
3. Bundesministerium des Inneren/German Interior Ministry, *Verfassungsschutzbericht 2015*.
4. Carstens P., *AfD nimmt sich Bismarck zum Vorbild*, Frankfurter Allgemeine Zeitung, 12.09.2013; <http://www.faz.net/aktuell/politik/bundestagswahl/aussenpolitisches-konzept-afd-nimmt-sich-bismarck-zum-vorbild-12569281.html>.
5. *Der Fallschirmjäger-Traditionsverband Ost e.V.*; <http://www.fallschirmjaeger-nva.de/index.php/ueber-uns.html>.
6. *Desant e. V.*; desantura.de/index.php/de/.
7. „Die Krim ist nun einmal ur-russisches Territorium”, WeltN24, 17.06.2017; <https://www.welt.de/politik/deutschland/article165650240/Die-Krim-ist-nun-einmal-ur-russisches-Territorium.html>.
8. Единоборства Древней Руси „Система”. *Основатель*; <http://www.systemaryabko.com/ru/about/76644f53635bcc6a2005564819.html>.
9. *Führungsstreit in der AfD. Frauke Petry will Fraktion im Bundestag nicht angehören*, Frankfurter Allgemeine Zeitung, 25.09.2017; <http://www.faz.net/aktuell/politik/bundestagswahl/frauke-petry-will-der-fraktion-im-bundestag-nicht-angehoeren-15215963.html>.
10. *Gauland: Europa emanzipiert sich dank der Niederlande*, Alternative für Deutschland, 7.04.2016; <https://www.afd.de/gauland-europa-emanzipiert-sich-dank-der-niederlande/>.
11. Janjevic D., *Chancellor Merkel faces President Putin in tense Sochi press conference*, Deutsche Welle, 2.05.2017; <http://www.dw.com/en/chancellor-merkel-faces-president-putin-in-tense-sochi-press-conference/a-38664126>.
12. *Kongress in Sachsen-Anhalt. Poggenburg: Russland-Sanktionen moralisch inakzeptabel*, Mitteldeutsche Zeitung, 12.08.2017; <https://www.mz-web.de/politik/kongress-in-sachsen-anhalt-poggenburg--russland-sanktionen-moralisch-inakzeptabel-28156916>.
13. *Krise in der Ukraine. AfD für Spaltung des Landes*, Frankfurter Allgemeine Zeitung, 9.04.2014; <http://www.faz.net/aktuell/politik/inland/afd-fuer-spaltung-der-ukraine-12888098.html>.
14. Kwasniewski N., Diekmann F., *Zensus 2011. So wohnt Deutschland*, Der Spiegel, 31.05.2013; <http://www.spiegel.de/wirtschaft/soziales/zensus-2011-ausstattung-eigentum-alter-der-wohnungen-in-deutschland-a-903039.html>.
15. Majster W., *Существует ли «Русская Германия»? Сколько русских в Германии и кто они?*, LiveInternet, 7.02.2011; <http://www.liveinternet.ru/users/3317942/post150554725>.
16. Meister S., *Germany: interdependence as vulnerability*, [w]: Atlantic Council, *The Kremlin's Trojan Horses*, s. 12, listopad 2016; <http://www.atlanticcouncil.org/publications/reports/kremlin-trojan-horses>.
17. Meister S., Puglierin J., *Perception and Exploitation. A series on Russia's non-military influence in Europe*, Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik e.V. (DGAP), DGAP Kompakt No. 10, październik 2015; <https://dgap.org/en/article/getFullPDF/27185>.

18. *Международная Контртеррористическая Тренинговая Ассоциация*; <http://www.ictta.ru/index.shtml>.
19. *Nach Streit um Spitzenposten. AfD wählt Gauland zum Co-Parteichef*, Der Spiegel, 2.12.2017; <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/afd-joerg-meuthen-zu-parteichef-gewaehlt-a-1181458.html>.
20. Priest D., Birnbaum M., *Europe has been working to expose Russian meddling for years*, Washington Post, 26.06.2017; https://www.washingtonpost.com/world/europe/europe-has-been-working-to-expose-russian-meddling-for-years/2017/06/25/e42dcece-4a09-11e7-9669-250d0b15f83b_story.html?utm_term=.e59c8f9c8656.
21. Reitschuster B., *Putins verdeckter Krieg. Wie Moskau den Westen destabilisiert*, Econ, Berlin 2016.
22. *Russia hackers: German spy chief Kahl warns of election disruption*, BBC News, 29.11.2016; <http://www.bbc.com/news/world-europe-38142968>.
23. Schumacher E., *Germany's far-right AfD elects leadership, provokes protests*, Deutsche Welle; 2.12.2017; <http://www.dw.com/en/germanys-far-right-afd-elects-leadership-provokes-protests/a-41628516>.
24. Shalal A., *Cyber Risk: Germany challenges Russia over alleged cyberattacks*, Reuters, 4.05.2017; <https://www.reuters.com/article/us-germany-security-cyber-russia/germany-challenges-russia-over-alleged-cyberattacks-idUSKBN1801CA>.
25. Shuster S., *How Russian Voters Fueled the Rise of Germany's Far-Right*, Time, 25.09.2017; <http://time.com/4955503/germany-elections-2017-far-right-russia-angela-merkel/>.
26. *Systema Akademie Weitzel*; <http://www.rma-systema.de/>.
27. *Systema Kampfkunstschule*; www.systema-swiss.ch/Seite39.html.
28. *Systema-Ost. Russian Martial Art*; <http://systema-ost.de/>.
29. *Systema Russian Martial Art. Head Instructors*; www.russianmartialart.com/whatis.php.
30. *Systemaschule Frankfurt*; <http://www.systemaschule.de/>.
31. Szymow J., „Германия еще будет благодарна Путину” (wywiad z Borisem Reitschusterem, autorem książki *Putins verdeckter Krieg. Wie Moskau den Westen destabilisiert*, Econ, Berlin 2016), Радио Свобода, 12.04.2016; <http://www.svoboda.org/a/27669339.html>.
32. Thelen R., Jung H., *Rostock: die Russlanddeutschen von Groß Klein*, Zeit on Line, 19.08.2016; <http://www.zeit.de/gesellschaft/zeitgeschehen/2016-08/rostock-russen-deutsche-afd-sowjetunion-einwanderung>.
33. *Warum die AfD die EU nicht mag*, SWR Aktuell, 22.03.2017; <https://www.swr.de/swraktuell/bw/debatte-im-landtag-warum-die-afd-die-eu-nicht-mag/-/id=1622/did=19237756/nid=1622/62z355/index.html>.

RUSSIAN INFLUENCE IN GERMANY

Keywords: *Russian influence in Germany, the Federal Republic of Germany, Bundestag, Russia, the Russian Federation, Kremlin, the European Union, Merkel, Putin, destabilization, Russian interference, Russian minority in Germany, Russian immigration to Germany, Russians in Germany, late repatriates, Russian-speaking community, CDU, AfD, Alexander Gauland, Frauke Petry, Russian mass media, Kremlin media, centers of Russian martial arts and self-defense Systema, Mikhail Riabko, Vladimir Vassiliev, GRU, BND*

SUMMARY

Three things are new about Russian interference today. Firstly, it appears to be directed not just at Europe's periphery, or at specific European nations like Germany or Poland, but at destabilizing the European project from the inside out. Secondly, its covert and overt active measures are much more diverse, larger-scale, and more technologically sophisticated; they continually adapt and morph in accordance with changing technology and circumstances. Thirdly, by striking at Europe and the United States at the same time, the interference appears to be geared towards undermining the effectiveness and cohesion of the Western alliance as such and at the legitimacy of the West as a normative force upholding a global order based on universal rules rather than might alone. For Russia, which is clearly focused on the destabilization of Europe and the Transatlantic Alliance, the influence in Germany is a priority: by weakening Germany, Russia can effectively break the EU as an institution and unity of European states, and also try to break the transatlantic link between the EU and the United States. A divided Germany was Ground Zero for espionage, propaganda, and other kinds of influence operations throughout the Cold War; this did not end with the fall of the Berlin Wall. The Russian intelligence services have been active for many years with high intensity against German interests in Germany and in the Russian Federation there is no reason to assume that their espionage activities will abate in the foreseeable future. Germany is negotiating with Russia and Ukraine in the scope of the Minsk process, and is organizing and upholding the European consensus on sanctions against Russia. These actions make Berlin the main obstacle for Russia in realizing its interests in Europe and Ukraine. The topic has been prominent on the radar of German think tanks and media for the past four years roughly coinciding with the annexation of Crimea and the beginning of large-scale Russian trolling in German social media. The various aspects of life of the Russian minority in Germany have also been a subject to analysis.